

התורה פרק ה' הלכה ה': "אם אמרו להם עכו"ם תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לא נהרג את כולכם; יהרגו כולם ואל ימסרו ... ואם יחדוהו ... אם היה מחויב מיתה כשבע בן בכרי, יתנו אותו להם ואין מורים להם כן לכתחילה". מקורות נוספים על מעורבותם של רבנים בשאלה הטרגית "מי למות ומי לחיים" כגון בוילנה, באושמיאנה, בבנדין, בלודז' ובפסיקת הרבנים לאור הנסיבות השונות, עיין ד"ר יוסף שפרן, שאלות הלכה בימי השואה, סיני ס"ד תשכ"ט; שו"ת להורות נתן סימנים ס"ה ס"ח תשנ"ב; מאמרו של ר' יהושע איבשיץ בהצופה כ"ד אלול תש"מ; באומל תידור י', לבירור הסטורי של שתי סוגיות ... סיני תשמ"ב עמודים 156-167. ספרות הלכה בימי השואה סיני תשמ"ג; פייג פ', פסיקת רבנים בעניני סלקציה, שנה בשנה תשנ"א. בשאלות חילופין בשלוחים למוות, האם מותר להציל עצמו ולגרום שיהרג חבירו, דן הרב מייזליש בשו"ת מקדשי ה', וכן בשו"ת ממעמקים חלק ה' סימן א', שם נכתב תיאור ארוך על פסיקתו של רבי אברהם דובער כהנא שפירא, וראה מאמרו של הרב יהודה דוד בליך, גדרי מסירה והצלה, תורה שבעל פה עמ' 133-134 תשמ"ה, קונטרס עמק הבכא סימן א' תש"ט, וחילוק בין מסירת נפש להצלת עצמו. משפט כהן עמוד שי"א.

יד בתחילת חודש אייר תש"ה הוליכו אותנו מבוכנוולד לטרוזינשטאט בסודעטין-געביט. עמדנו תחת השמים בשדה ניר ארבעה עשר יום מוקפים מכל צד מהגסטאפו ומו'נדמריא אשכנזית, בכל יום כשהרעב גבר מאד התחלנו לאכול העשבים המרים הגדלים באגם במקום שעמדנו. אבל גם זאת היתה עונש מוות כי האשכנזים מהסביבה באו וצעקו כי אנחנו אוכלים כל הדשא ולא יהיה מרעה לבהמות. ולסיבת הרעב והצמאון מתו בכל רגע כמה וכמה אנשים למאות, אז פנה אלי אחד מירידי ז.פ. בשאלתו, להיות שאצלו הרגעים האחרונים כי מרגיש אפיסת הכוחות מסיבת הרעב, ורק עצה אחת עלתה ברעיונו להציל חיותו והוא: לחתוך חתיכת בשר מגוף אדם מת ולאכלו להשיב נפשו, ודבר על לבי לעשות מעשה כי באופן זה נוכל להציל כמה מאות ממוות בטוח ביותר שהיו אז הימים האחרונים של המלחמה והחירות עומדת תחת כתלינו, וחבל על כל אדם שמת או נהרג ברגע אחרון זה, אחר עבור עלינו כל משברי שנות המלחמה.

עוד נשמתי בי טרם יצאה מרעב ושברון הלב, נבהלתי למשמע אזני ובמענה לדבריו הנאמרים באמת לב צדק, התחלתי לבכות ונהמתי מקירות לבי "רבש"ע, קח את נפשי – ואל תביאני למדרגה נמוכה זו ח"ו". והשבתי לו אמת כי הצדק איתך, ואפשר דמדינא מותר ומצוות פיקוח נפש נמי איכא, הרי מצינו במדרש בזמן החורבן, אבל שמע נא: יראתי כי יבואו לידי רציחה, שימצאו הרבה שיהרגו להחלשים ביותר כדי להמציא להם אוכלם בהיתר ובהצנע, עוד זאת שבלי ספק ירגישו ה.ס. בזה

ענין השם

ויהיה להם עלילה נכונה להרוג הכל באמתלא שהוא נגד צדק ורק העולם "אוכלי אדם" פראים וברברים... דברי נכנסו לאזניו, ופרש. וכעבור שעה אחת קבלו ה.ס.ס. פקודה להוליכנו למרוץ, ונצלנו.

החלק

רקע הסטורי: אייר תש"ה, שנת 1945 צעדת המוות של שרידי המחנות לכוון גרמניה ואוסטריה, המטרה: לנצל את כח העבודה של האסירים עד תום. במחנות העבודה בגרמניה, ולהמשיך ברצח היהודים הנותרים טרם שחרורם, צעדות אלו היו למרחקים עצומים בקור אירופי עז, בתוואי הליכה קשים ללא מזון, לפי הערכה מתו על סף השחרור כרבע מליון אסירים ששרדו עד אז במחנות. צעדה זו היתה מבוכנוולד לטריזונשטט דרך הרי הסודטים, על סף החופש בקשו להאחז בכל דרך בחיים, ואז עלתה שאלה זו המהוה ביטוי קשה ביותר לטרגדיית עמנו, בסיטואציה ללא תקדים.

ביאורים:

מצד ההלכה פסק שמותר ומצות פקוח נפש היא זו, וכבר מצאנו במדרש "מעשה באחד ודואג בן יוסף שמו, והיתה אמו ואם אמו, ואחותו ואחות אביו מודדות אותו בטפחים, ונותנות משקלו זהב במקדש, וכשצרו האויבים על ירושלים ותרעבנה, טבחתו בידיה ואכלתו אמו אברים אברים. ועליה היה מקונן ירמיהו "ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, היו לברות למו", (איכה ד' י') וכתוב "אם תאכלנה נשים פריים עוללי טיפוחים" (איכה ב' כ'), אל תקרי טיפוחים אלא טפחים, עולל הנמדד בטפחים (מדרש זוטא איכה פרק א', פסקא ה') אך מתוך בהלה ויגון, נהמת הלב על המצב השפל, ותפילה עמוקה, מנתח הוא במבט מוסרי תורני רחב את הנולד.

אירוע דומה מובא בשו"ת ממעמקים חלק ד' סימן כ"ג: "בשנות החמישים נקלעה קבוצת יהודים לאזור נידח, עקב נפילת מטוס, ולא נחלצו במשך שבועות ונותרו ללא מזון ... והתיר", אך הוא מעיד שלא השתמשו בהיתר זה בקובנה ובמחנות הסמוכים ואף לא בטריוזונשטט, ומסיים "ועל ישראל גאוותו, ובצדק, שהרי אין לשער ואין לתאר את גודל הרעב ששרר במחנות ההסגר ... ואעפ"כ לא ירדו ישראל מקדושתם, קדושת אנוש ולא אכלו אף פעם בשר אדם, כי ידענו מה שנאמר בתורה "ואנשי קודש תהיו לי" ופירש רש"י אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבילות וטריפות הרי אתם שלי, ואכן כלואי המחנות רצו להיות של הקב"ה ולמסור את נפשם בקדושה ובטהרה על קדוש ה'".

באיסור אכילת בשר אדם (שלא במצב של פקוח נפש) נחלקו הראשונים. יש הסוברים שהוא בלא תעשה, ונלמד קל וחומר מבהמה טמאה (הרא"ה בשטמ"ק כתובות ס') או איסור עשה בלבד הנלמד מהפסוק "זאת החיה אשר תאכלו" זאת ולא אחרת (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ב' הלכה ג'), לעומת זאת יש הסוברים כי אין איסור מן התורה והאיסור הוא רק מדרבנן (רמב"ן כתובות ס') וראה בשו"ת עמק המלך סימן ע"ו.